

SOBRE ALGUNES LLEGENDES I TRADICIONS REFERENTS AL DOLMEN DE CAN BOQUET (VILASSAR DE DALT, EL MARESME)

«No sols l'element llegendari té un valor poètic, sinó que àdhuc freqüentment conté, fins a cert punt, una part de veritat i ve a ésser una dada gens negligible per a fixar la significació, almenys ideal, d'una personalitat o d'un fet històric».

F. Valls Taberner
Matisos d'història i de llegenda (1932)

INTRODUCCIÓ

Les planes de Can Boquet es troben al sector de muntanya del nord de Vilassar de Dalt, i són una zona amb jaciments de diferents èpoques, bàsicament prehistòrica. Es troben a una distància de 4 km del mar aproximadament. La seva cota sobre el nivell del mar és de 360-365 metres.

La Roca d'en Toni, nom amb què es coneix el popular dolmen de Can Boquet de Vilassar de Dalt, és una petita galeria catalana de planta trapezoïdal amb dues pedres dretes a cada costat, una de les quals fa de capçalera al fons. Una altra, posada plana damunt de l'anterior, fa de coberta. Les dimensions d'aquesta construcció megalítica són:

- Longitud màxima: 2,75 m
- Longitud de la cambra: 1,40 m
- Longitud del corredor: 1,35 m
- Amplada màxima de la cambra: 1,36 m
- Alçada màxima de les lloses: 1,10 m
- Amplada màxima de les lloses: 1,90 m
- Gruix màxim de les lloses: 0,50 m
- Llosa de coberta: 2,98 per 1,50 per 0,70 m

El dolmen es troba situat al peu del turó de Rumpons, orientat 52° en direcció NE. Les lloses de la cambra i del corredor estan clavades al sòl natural. La cambra és quadrangular, construïda mitjançant tres lloses, dues de laterals i una que fa de capçalera. La lateral dreta presenta una lleugera inclinació vers l'interior de la cambra. Pel que fa a la coberta, es tracta d'una llosa triangular deteriorada. Del corredor, només resta una llosa que segueix en línia recta la de la cambra (actualment són dos, ja que una fou posada al seu lloc després de consultar una fotografia del

1907 que demostrava la seva existència). Del túmul, no en resta res. Cronològicament, es data entre els anys 2500 i 2100 aC.

Que sapiguem, el dolmen de la Roca d'en Toni ha estat excavat almenys en quatre ocasions. La primera, a principis del segle xx, per part del Centre Excursionista de Catalunya; la segona, per en Père Bosch i Gimpera, poc després; la tercera, pel Grup Arqueològic de Vilassar de Dalt entorn de 1950 –que es limità a la zona exterior–, i la quarta, a principis de març de 1982, per part de Josep Castells i Rosó Vilardell, del Servei d'Arqueologia de la Generalitat. Sembla ser que només la primera de les intervencions va donar algunes restes materials mobles, però no es va fer cap estudi i actualment es desconeix on es troben dipositades (PERICOT 1925, 98; RIBAS 1952, 15 i 22; CASTELLS i VILARDELL 1983, 47-52; UBACH 1994, 133 i ss; GAVD 1994, 15; LLEONART 1995, 28 i ss).

El dolmen no és l'únic element arqueològic que hi ha a la zona. De fet, és tan sols un dels elements més visibles de l'àrea megalítica de Can Boquet, que presenta llocs d'enterrament coetanis en abric, com ara la Cova de la Granota, la Cova d'en Pau, o altres. També hi trobem restes més antigues, datades en el neolític cardial, en els Rocs d'en Sardinyà o en les abans citades Cova d'en Pau i Cova de la Granota (IPAC Maresme 1987; un resum a COLL i CARMONA 2004, 27-28, amb la bibliografia anterior).

El turó d'en Rumpons, que es troba molt proper al dolmen de Can Boquet, planteja una altra problemàtica. Una de les primeres intervencions a la zona de la qual tenim notícia és la que va fer Jaume Ventura en la dècada de 1950. Segons es va dir, hom va trobar un recinte amb ceràmica ibèrica, però no es coneix cap informe, ni es conserva cap resta. La segona intervenció es va fer entre els mesos de febrer i març de 1974, concretament al turó d'en Roure, i la van dur a terme –per separat– el Grup Arqueològic de Vilassar de Dalt i el Museu Arqueològic de Barcelona. Aquesta intervenció va donar com a resultat la troballa de set tombes rectangulars en cista, revestides amb lloses de pedra de mida petita, orientades cap a l'est. Estaven ocupades per sis individus adults i un infantil, sense presència de dipòsit funerari (BONAMUSA i BATISTA 1975, 106-108; UBACH 1994, 128-131).

Durant el mes de març de 1982 es va efectuar la tercera de les intervencions, dirigida per Araceli Martín, del Servei d'Arqueologia de la Generalitat. L'excavació es va dur a terme a la mateixa zona que ho havia fet en Jaume Ventura, i sembla ser que aquesta vegada es van exhumar algunes parets associades a ceràmica medieval, tot i que també hi havia ceràmica romana (*tegulae*, *imbrices*, *dolia*...) i terrissa ibèrica, força esmicolada. Al Museu Arxiu de Vilassar de Dalt també es conserven altres restes trobades en aquesta zona, com és el cas d'un *dolium* que es va recollir en eixamplar el camí que porta fins a cal Senyor, als peus del turó, i un fragment de llavi d'un altre *dolium* amb marca de terrisser, de forma quadrangular, que segons sembla es va trobar entre les tombes i el dolmen (RIBAS 1952, 48 i 97; BALIL i RIPOLL 1952, 181; BONAMUSA i BATISTA 1975, 106-108; PREVOSTI 1981, 143-144, fig. 44, 1, lám. XVII, 10; MARTÍN CÓLLIGA 1982; SANMARTÍ 1986, 776-778; UBACH 1994, 128-131; GAVD 1994, 18).

La darrera de les zones del nostre interès, el mas de Can Boquet, es troba també relativament a prop del dolmen. Com can Riera de Sant Mateu, aquest mas es troba situat dalt de la carena que separa el Maresme del Vallès, només que en el municipi de Vilassar de Dalt. Es tracta d'una masia completa, ja que posseeix també corrals en bloc per al bestiar, a més de les estances per a les feines agrícoles. També hi ha un corral que és com la meitat de la casa, la qual cosa demostra la importància que la ramaderia tingué en el passat.

La casa està formada per cinc cossos amb una golfa de dues crugies; de fet, can Boquet és el resultat d'un procés d'edificació per agregació de cossos. La sala presenta comunicació, per la qual cosa les golfes tenen dos cossos enlloc d'un. Els dos cossos de l'esquerra pertanyen a la casa, mentre que els altres ho són del celler i dels corrals.

La façana principal de la casa presenta un aspecte arquitectònic propi de finals del segle XVII. L'estil de les finestres i el portal rodó guarden les característiques corresponents. Tots els elements arquitectònics són en pedra treballada, com és habitual. Entre les dues finestres de les golfes es troba el rellotge de sol. A l'interior hi ha l'entrada, amb l'escala al fons, la cuina amb el faldar i el forn amb la seva graella de ferro.

Al costat de la casa hi ha una capella, dedicada a sant Salvador, que es configura aprofitant com a absis una antiga edificació de tipus religiós funerari. És possible que la primitiva nau hagués estat coberta de fusta amb una biga carenera recolzada sobre dues travesses mitjançant petits puntals. Existeix una primera edificació adossada a la capella —el cos de foc—, la porta primitiva de la qual es pensa que es trobava situada a migdia. També es creu que potser es tractava de la casa de l'eremita. Sigui com sigui, en aparèixer la masia es fa del tot necessària la porta.

La capella de Sant Salvador consta de dues parts diferenciades: l'absis i la nau. L'absis, de planta quadrangular, es troba cobert per una volta de canó deformada i ben singular, ja que és feta de formigó encofrat en la cara interior, amb teixit de canya al centre i encanyissat simple als ronyons. La volta és alleugerida amb la incorporació de gerres invertides (que hom anomena «amforons»), segons una tècnica romana que trobem tant a Itàlia com en construccions ben primerenques de la nostra terra, com són les termes de Ca l'Arnau de Cabrera de Mar (segle II aC), excavades recentment.

Una finestra alta i estreta, d'esqueixada simple cap a l'interior i arc de ferradura, es troba situada a l'eix de la volta. La finestra lateral és posterior a la resta de l'obra, i correspon a l'època de la construcció afegida que cegava la primera. Hi ha alguns signes de pintura en els carreus de l'arc de comunicació entre l'absis i la nau. La coberta sembla resultat d'una refacció moderna, potser del segle XVIII, com la façana, que també presenta modificacions. Es creu que la porta primitiva es trobava situada a migdia, en el mur que va quedar a l'interior de la primera

construcció afegida. En un moment desconegut es va obrar la nova façana a ponent, i encara el 1920 s'alterà el sentit dels pendents exteriors de la coberta de la nau.

Alguns autors pensen que aquesta capella és d'origen preromànic (per exemple, GRAUPERA 2001, 70 i ss), tot i que la documentació més antiga que en fa referència no va més enllà del segle XIV, quan es citen deodates en la capella. Quant a la condició de «deodata», és el nom amb què eren coneguts els homes (donats) o les dones (donades) que actuaven com a religiosos no professors, dedicats al servei d'una comunitat religiosa, ja sigui per devoció o per buscar empara de la seva persona i dels seus béns, fent una vida senzilla dedicada a la pregària. Es coneixen a la zona unes altres comunitats d'aquest tipus, com l'establerta a la capella de Santa Anastàsia (l'actual de Santa Anna) de Premià de Dalt, o l'existent a la capella de Santa Margarida de Cabrera (CASTILLO 1990, 53).

Sigui com sigui, l'any 1777 en Josep Boquet, aleshores propietari, en ser requerit pels títols que posseeix de la capella, declara que «... se presume que hace más de ochocientos años que están en posesión» de la capella. En no haver-se dut a terme cap excavació arqueològica que pugui resoldre aquest interrogant, la qüestió resta pendent de noves dades que aclareixin la problemàtica (BARRAL 1981, 49; BONET 1983, 346-347; GAUD 1994, 20 i ss; UBACH 1994, esp. 133 i ss).

En el decurs de l'any 1996 ha pogut constatar-se en les rodalies del mas de Can Boquet la presència de restes romanes, tant constructives com de vaixel·la, datables en els períodes republicà i imperial (COLL i CARMONA 2004, 27-43). També una observació acurada, tant del mas de Can Boquet com de l'ermita de Sant Salvador que es troba adossada, ens ha permès d'adonar-nos de la presència de materials romans reaprofitats en la seva construcció, sobretot *tegulae*. Tot i que no són excessivament abundants, es concentren sobretot en la paret exterior de l'absis de l'ermita de Sant Salvador, precisament la que hom té per més antiga de tota la construcció (DDAA 1982, 142-146; UBACH 1994, 207-209; GAUD 1994, 24). En qualsevol cas, la troballa d'aquests elements de fàcies romana a Can Boquet aporta nous elements de valoració per a l'anàlisi d'aquesta engrescadora construcció.

LES LLEGENDES

Un indret com el de la zona de Can Boquet, que ha estat habitat gairebé de manera ininterrompuda durant més de sis mil anys, i amb elements singulars com ara el mateix dolmen, necessàriament havia de donar lloc a llegendes i creences d'arrel popular. Naturalment, aquestes no són gaire diferents en essència a d'altres que conformen la mitologia popular de la nostra geografia, tot i que aporten un cert regust de caràcter local. En paraules d'Anatole Le Braz (1923):

«La llegenda és un producte local: la veiem germinar, créixer, florir. Està constantment en vies de formació i transformació: està viva. Tothom coneix

o ha conegut els actors que posa en escena. Es tracta de gent del lloc, de la parròquia, són els vostres semblants, sou vosaltres mateixos [...] El marc també és real: el teniu davant dels vostres ulls, davant la vostra porta...» (citat per BONNEFOY 1998, 632).

A causa de la seva singularitat, els dòlmens i els menhirs es troben lligats normalment a éssers fantàstics, com ara diables, fades, gegants o bruixes. Un cas força conegut de les nostres contrades és la Pedra Gentil de Vallgorguina. Però de vegades també s'hi relaciona la Mare de Déu o algun sant, com és el cas del dolmen de la Pedra Salvadora de Mollet, aixecat inicialment pel diable amb algunes pedres tretes de Céllecs (GOMIS 1987, 107). Respecte de l'associació entre monuments megalítics i éssers fantàstics, hi ha una bona munió d'exemples en un treball publicat recentment (FÀBREGA 2000).

Segons explicà el geògraf Enric Ribes a Joan Amades l'any 1935, la coberta del dolmen de la Roca d'en Toni era, en un principi, una gran pedra que, procedent del Montseny, el diable portava a coll cap a Martorell per acabar de construir el pont romà conegut com a Pont del Diable (AMADES 1936, 63-64; 1941, 115; SAMSÓ 1968, 152; AMADES 1987, 161; 2001, 80). Aquesta llegenda, molt coneguda i amb moltes variants situacionals i de lloc (v. gr. FÀBREGA 2000, 15 i ss), explica com prop del riu Llobregat hi havia un hostal, on no tenien cap pou per proveir-se d'aigua. Per això, una serventa s'havia de passar gairebé tot el dia anant a cercar l'aigua a l'altra banda del riu, a una font que hi havia allà. Un dia en què el riu baixava molt ple, la noia va exclamar que més valdria donar-se al dimoni que no pas haver de fer tants viatges a la font. A l'instant se li presentà un cavaller, que li prometé fer-li un pont en una sola nit a canvi de la seva ànima. La serventa va acceptar, i el diable –doncs no era altre el cavaller– es posà a treballar a bon ritme. Només li faltava una pedra per posar, i la matinada s'acostava. Quan ja s'apropava amb la darrera pedra, la que acabaria el pont, el gall va cantar anunciant el nou dia.¹ I el diable, que només pot treballar de nit, va deixar caure la pedra amb ràbia, ja que no havia pogut acabar el pont i, per tant, no es podria fer amb l'ànima de la serventa. Com ja hem dit, aquesta pedra, segons una de les versions, és la coberta del dolmen de la Roca d'en Toni de Vilassar de Dalt.²

A Vallromanes existeix un paral·lel d'aquesta llegenda, inèdit fins allà on arriben els nostres coneixements. Fa referència a una gran pedra, anomenada la Pedra del Diable, que hi ha al peu del camí que va des de Vilassar de Dalt per Pedrells cap a Can Gorguí, i que fou deixada allà mecànicament en arreglar el camí. La llegenda fou recollida de forma oral l'any 2002. El senyor Vicenç Corbera, de Vallromanes, recorda com el seu pare, Miquel Corbera Pont, li explicà la següent història. Una noia de Ca la Molinera anava sovint a buscar aigua per als seus pares a la font d'en Joaquim. Sempre es trobava el dimoni reposant en una pedra del camí, que li preguntava qui era i on anava. Quan li ho deia, el diable li proposava que, a canvi de la seva ànima, mai més no hauria de tragar aigua amunt i avall per anar a buscar aigua. Quan una dona del poble va saber això, va proposar a la noia d'escaldar un pollastre a les dotze de la nit, per treure-li la força. El diable no va

tornar a aparèixer, deixant una enorme pedra sense endur-se (s'explica que constantment traginava pedres amunt i avall). Algunes persones deien que aquella pedra feia la mateixa mida que el buit que hi havia en el Pont del Diable de Martorell, abans de la seva restauració.

Pau Ubach fa referència a aquesta pedra, interpretant-la com a menhir i afirmant que:

«...vàrem tenir la sort de poder contactar amb persones grans que [...] ens varen parlar del menhir conegut per la “Pedra del Diable” [...] que ells havien vist dret: per indicacions seves, anàrem al lloc indicat i encara vàrem poder veure la pedra ajaguda ran del camí: era de granit i les seves mides aproximades feien dos metres trenta-cinc centímetres de llargada per uns seixanta-sis centímetres d'amplada, per cinquanta centímetres de gruix. No hi havia cap dubte, era un menhir. Uns quants anys més cap aquí va ser trencada, sense cap mirament, quan eixamplaven el camí...» (UBACH 1994, 197).

Com hem comentat més amunt, la llegenda o rondalla segons la qual el diable deixa caure una gran llosa en sentir el cant del gall, és molt habitual. No falten tampoc versions, una mica diferents, és veritat, amb fades, bruixes o altres éssers com a protagonistes, que deixen caure des del cel sengles pedrotos. D'acord amb altres investigadors (v. gr., FABREGA 2000, 95), sembla que el prototip d'aquesta història, com tants altres, l'hem d'anar a cercar a la mitologia clàssica. Efectivament, és conegut l'episodi segons el qual la deessa Atenea no volgué demanar a Zeus les armes quan havia d'anar a Troia, perquè l'amo del llamp s'havia declarat neutral en aquella guerra. Aleshores, la deessa de l'ègida anà a veure Hefest per tal que li fes un equip. El déu coix, enganyat per Posidó, creia que Atenea volia que ell li fes l'amor violentament, i tractà de violar-la. Durant el forcejament Hefest, empès pel desig, ejaculà en una de les cuixes de la deessa, per damunt del seu genoll. Ella es netejà el semen amb un tros de llana, que llençà al terra amb fàstic. Aquest va caure prop d'Atenes, fecundant accidentalment la Mare Terra, que era allà de visita. Ofesa pel fet que Hefest havia volgut engendrar un fill amb Atenea, la Mare Terra va declinar qualsevol responsabilitat envers el nounat. Atenea el recollí, l'anomenà Erictoni i el donà dins d'un cistell a Agraule, filla de Cécrops. Però la curiositat d'Agraule, de Pándrose i altres els va fer mirar dins del cistell: el nen Erictoni, com altres fills de la Mare Terra, tenia una cua de serp enlloc de cames. Això va fer que, de pur terror, es llencessin daltabaix des de l'acròpoli. En conèixer aquests fets, Atenea va deixar caure l'enorme roca que en aquells moments portava cap a l'acròpoli per tal de fortificar-la, que es va convertir en la muntanya Licabeta. I al corb que li havia portat la notícia, li canvià el color de blanc a negre, prohibint des d'aquell moment a tots els corbs visitar mai més l'acròpoli (GRAVES 1985, 117-118).

Una altra tradició sobre el dolmen de Can Boquet, que ens transmet de forma molt esquemàtica Joan Amades, afirma que els nens de Vilassar surten de l'interior d'aquesta construcció, és a dir, que neixen de l'interior del dolmen (AMADES 1980,

39).³ No resulta estranya l'existència d'aquesta tradició, ja que a Catalunya, com en altres indrets, són relativament freqüents les troballes d'infants dins de coves, dòlmens o balmes, de les quals hi ha nombrosos exemples arreu del país segons les diferents llegendes i tradicions (v. gr., AMADES 1980, 38-39).⁴

Cal dir que aquesta creença, en què es relaciona la pedra amb la fertilitat/fecunditat, és molt antiga. La pedra esdevé *petra genitrix* perquè reforça el paper de sacralitat de la Terra Mare (ELIADE 1978, 165). Així, no resulta estrany que de la pedra pugui néixer fins i tot una divinitat de la fertilitat/fecunditat, com és el cas de Mitra. Efectivament, Mitra sorgeix de la *petra genitrix*, la cova, que està al costat d'un rierol sagrat, sota d'un arbre també sagrat. Neix ja amb el barret frigi que el caracteritza, porta una torxa i va armat amb un ganivet. Uns pastors honoren immediatament la divinitat que acaba de néixer. Després, Mitra troba el toro i l'arrossega amb moltes dificultats a la cova. Allà el mata: de la seva medul·la espinal sorgeix el blat; de la sang, la vinya. El semen del toro crea els animals útils per a l'home, ja que ha estat purificat per la lluna (CAMPBELL 1992, 287 i ss).

Un dels primers testimonis segurs que tenim de la relació pedra-infantament (és a dir, fertilitat/fecunditat), la trobem en un mite tan arcaic com és el descens d'Inanna/Ishtar al món inferior de la mitologia sumèria i acadiana. La deessa posseeix un «cenyidor de pedres de donar a llum», que és una de les peces que li fa treure la seva germana Ereshkigal quan Inanna/Ishtar entra al món inferior (ANET 106-109, revers 56, a PRITCHARD 1966 o a CONTENAU 1958, 206).

També en la mitologia clàssica grecoromana, la pedra és la que torna a donar vida a la humanitat. Així, després del diluvi decretat per Zeus, Deucalió i Pirra llencen pedres per damunt dels seus caps per mandat de l'oracle. Cada pedra esdevé una persona, home si la llençava Deucalió, dona si la llençava Pirra (HUMBERT 1980, 20-21). De fet, els antics assimilaven la pedra a allò masculí, que fecundava la feminitat. Així, segons Sèneca (*Nat. Quaest.* III, 14, 2): «...diuen mascle la terra més dura, les roques i les pedres; si és manejable i cultivada, diuen que és femella». A l'antic Japó es demanava pluja a les divinitats de la pedra, els *ishigami* (ROTERMUND 1984, 342).⁵

Els exemples de fertilitat/fecunditat associats a la pedra, en qualsevol de les seves manifestacions tradicionals, són força nombrosos ja des d'època antiga. Com a mostra, podem esmentar el cas del Turó de les Nimfes, a l'Atenes clàssica: les dones embarassades hi pujaven i es deixaven relliscar per la pedra invocant Apol·lo per tal de tenir un part feliç (ELIADE 1981, 234). Més modernament, a Finisterre (Galícia), hi havia una roca en forma de llit o pila, en la qual es posaven a dormir els matrimonis estèrils, en la seguretat de tenir fills: la pedra es considera generadora perquè conté esperits, genis o avantpassats (ELIADE 1981, 231; CABAL 1987, 146-147). De Catalunya ens vénen a la memòria alguns exemples, com ara la pedra de Sant Gil, a Núria, o les pedres fecundants, cas de l'Esllisador del Diable i la Roca de Gasol, ambdós de Sarroca de Bellera, que són especialment indicades per a les dones estèrils (COLL 1996, 57).

En consonància amb la creença segons la qual els nens de Vilassar de Dalt surten del dolmen de la Roca d'En Toni, cal dir que el megàlit és especialment protector dels vius respecte de les accions nocives del mort que allà hi ha enterrat. Fixada a la pedra, l'ànima només pot exercir bones influències, en aquest cas fertilitzar (ELIADE 1981, 230 i ss). Així, resulta molt habitual que les dones s'esmunyín i es freguin pels megàlits, que llencin pedres al damunt de les lloses superiors dels dòlmens (AMADES 1980, 247), bé sigui per trobar casador (AMADES 1980, 6 i 1.119; AMADES 1987, 81-82), o per esdevenir gràvides (ELIADE 1981, 232), que és el més habitual. És conegut un cas del complex megalític de Carnac, on cap al 1880 un matrimoni que no tenia fills va anar a un dels menhirs. Es despullaren tots dos i començaren a donar voltes al voltant de la pedra. Hi havia lluna plena i era de nit (ELIADE 1981, 233). En altres casos són les parts sexuals, evidentment relacionades amb la fertilitat/fecunditat, les que són posades en contacte directe amb la pedra generatriu, tal i com es fa al *cromlech* de Rollnight (Oxfordshire, Anglaterra), on les noies que volien tenir fills es fregaven els pits a la mitjanit, concretament en l'anomenat «rei de pedra», i d'aquesta manera esdevenien fèrtils (FABREGA 2000, 98). Tampoc no resulten infreqüents les relacions sexuals davant dels megàlits en les nits de lluna plena (ELIADE 1981, 230 i ss).

En l'actualitat, moltes d'aquestes creences estan justificades per interpretacions més o menys de caràcter cristià: es diu que allí es va asseure un sant, per la presència d'una creu, per la troballa d'una Mare de Déu, etc. En massa ocasions, però, aquests llocs han estat freqüentats molt abans per fades i altres divinitats de caire popular, essent a elles a qui es porten en realitat les ofrenes d'oli, de flors, etc.

VALORACIÓ

Respecte del dolmen de Can Boquet, trobem un element llegendari, com és la seva construcció diabòlica, i un altre de tradicional, com és el naixement d'infants del seu interior. Ambdós no són únics, ni molt menys. De fet, tant l'un com l'altre, els trobem arreu de Catalunya, i si volguéssim fer un llistat exhaustiu dels diferents paral·lelismes existents –cosa que evidentment no és l'objectiu d'aquest escrit–, possiblement la llista seria llarga.

Potser el seu valor el dóna el fet que allò que s'explica passa a casa nostra, en llocs que coneixem molt bé, perquè es tracta dels indrets que freqüentem, que ens són molt familiars. Potser ara comprenem millor les paraules d'Anatole Le Braz que citàvem més amunt: «La llegenda és un producte local [...]. Tothom coneix o ha conegut els actors que posa en escena. Es tracta de gent del lloc, de la parròquia, són els vostres semblants, sou vosaltres mateixos [...] El marc també és real: el teniu davant dels vostres ulls, davant la vostra porta...».

Cal ser conscients que coneixem molt malament la mitologia popular de la nostra comarca. Una població massificada entorn del gran nucli que és Barcelona,

heterogènia i poc arrelada, no afavoreix precisament aquest coneixement, ni evidentment tampoc la recerca o la síntesi. Els pocs intents que s'han fet al respecte (v. gr., COLL i MODOLELL 1999) resulten clarament insuficients. I si s'ha de fer alguna cosa cal que ens afanyem, perquè el món tradicional, aquell que encara pot explicar-nos coses si l'escoltem, està desapareixent molt de pressa.

Amb tot, en aquest petit treball hem pogut veure que encara poden treure's a la llum nous elements de mitologia popular que no es coneixien, el cas de la Pedra del Diable de Vallromanès. Això vol dir que, si hom pot fer recerca, algun resultat obtindrem. Segurament no seran grans troballes, sinó molt modestes, com aquesta, però que d'alguna manera ens poden ajudar a entendre'ns una mica millor, alhora que poden refermar la nostra identitat col·lectiva.

Ramon Coll Monteagudo
Jordi Montlló Bolart

Premià de Mar, novembre de 2005.

NOTES

- 1.- En altres versions, és una dona que, assabentada del pacte, mulla un gall llençant-li una galleda d'aigua freda per sobre, aquest canta i en Banyeta creu que ja és de dia, per la qual cosa ha de deixar de treballar.
- 2.- Segons altres versions, és la Pedra del Diable de Palau-solità, la coberta del dolmen de Pedra Arca de Vilalba Sasserra, o la Pedra Salvadora de Mollet.
- 3.- Amades situa per error la tradició a Vilassar de Mar, on no es coneix cap dolmen.
- 4.- Amb tot, a Catalunya, el més habitual és que els infants es trobin sota d'una col, i es recullin com qui agafa cargols (AMADES 1980, 42, 379 i 1120). La creença és antiga, ja que es coneixen representacions de nens amb una col a la mà d'època romana, com, per exemple, a la tapa d'una urna del Capitoli, on es representa el curs de la vida humana (MENDOZA ca. 1890, 200). A Catalunya, en Patufet s'amaga sota una col per resguardar-se de la pluja, col que es menja el bou, amb Patufet i tot (MENDOZA ca. 1890, 201; per a la interpretació del conte d'en *Patufet*, pot consultar-se SOLER AMIGÓ 1998, 547). És curiós que el follet que viu a la cova de la Vall de Bianya (Garrotxa) concedeix desigs i surt de sota una col (CASANOVA i CREUS 2000, 186-189).
- 5.- L'associació pluja-semen amb la terra-dona és prou coneguda, com també ho és la relació fal·lus-arada a nivell popular.

BIBLIOGRAFIA

- AMADES, J. *La terra. Tradicions i creences* (Barcelona 1936).
- «Mitologia megalítica», *Ampurias*, III (Barcelona 1941), 113-134.
 - *Folklore de Catalunya. Costums i creences* (Barcelona 1980).
 - *Costumari català. El curs de l'any*, vol. IV. *Estiu* (Barcelona 1987).
 - *Llegendes de coves, roques, mar i estanys catalans* (Sant Vicenç de Castellet 2001).
- BALIL, A i RIPOLL, E. «Actividad arqueológica en Cataluña durante los años 1950-51», *Archivo Español de Arqueología*, xxv (Madrid 1952), 178-186.
- BARRAL, X. *L'art pre-romànic a Catalunya. Segles IX-X* (Barcelona 1981).
- BONAMUSA, J. i BATISTA, R. «Trobada d'una necròpoli de l'alta edat mitjana a Vilassar de Dalt», *Informació Arqueològica*, núm. 16 (Barcelona 1975), 106-108.
- BONET, Ll. *Les masies del Maresme. Estudi de les masies, elements defensius, ermites i molins* (Barcelona 1983).
- BONNEFOY, Y. (dir.) *Diccionario de las mitologías y de las religiones de las sociedades tradicionales y del mundo antiguo. Las mitologías de Europa: los indoeuropeos y los «otros». El chamanismo asiático* (Barcelona 1998).
- CABAL, C. *La mitología asturiana. Los dioses de la vida. Los dioses de la muerte. El sacerdocio del diablo* (Gijón 1987).
- CAMPBELL, J. *Las máscaras de Dios (III). Mitología occidental* (Madrid 1992).
- CASANOVA, J. i CREUS, J. *Més ràpids que el llamp, més vius que el foc. Petits éssers fantàstics en l'àmbit lingüístic català* (Barcelona 2000).
- CASTELLS, J. i VILARDELL, R. «El sepulcre megalític de la Roca d'En Toni (Sant Genís de Vilassar, Maresme)», *Excavacions Arqueològiques a Catalunya*, núm. 4 (Barcelona 1983), 47-52.
- CASTILLO, M.J. *Argentona i Vilassar a cavall de dues èpoques* (Argentona 1990).
- COLL, P. *Viatge al Pirineu fantàstic* (Barcelona 1996).
- COLL, R. i CARMONA, M. del C. «Les restes romanes de Can Boquet (Vilassar de Dalt, el Maresme)», *XX Sessió d'Estudis Mataronins*, Museu-Arxiu de Santa Maria / Patronat Municipal de Cultura (Mataró 2004), 27-43.
- COLL, R. i MODOLELL, J.M. *Llegendes, tradicions i fets de la Serralada de Marina. Apunts per a una etnografia del Maresme* (Vilassar de Mar 1999).
- CONTENAU, G. *La vida cotidiana en Babilonia y Asiria* (Barcelona 1958).
- DDAA, *Guia del romànic de la comarca del Maresme* (Mataró 1982).

- ELIADE, M. *Historia de las creencias y de las ideas religiosas. De la prehistoria a los misterios de Eleusis*, vol. 1 (Madrid 1978).
- *Tratado de historia de las religiones. Morfología y dialéctica de lo sagrado* (Madrid 1981).
- FÀBREGA, A. *Llegendes de ponts, dòlmens i menhirs a Catalunya. Itineraris* (Sant Vicenç de Castellet 2000).
- GAVD (Grup d'Arquitectes de Vilassar de Dalt), *Can Boquet, per començar* (Vilassar de Dalt 1994).
- GOMIS, C. *La bruixa catalana. Aplec de casos de bruixeria, creences i supersticions recollits a Catalunya a l'entorn dels anys 1864 a 1915* (Barcelona 1987).
- GRAUPERA, J. *L'arquitectura religiosa pre-romànica i romànica en el Baix Maresme* (Argentona 2001).
- GRAVES, R. *Los mitos griegos*, vol. 1 (Madrid 1985).
- HUMBERT, J. *Mitología griega y romana* (Barcelona 1980).
- IPAC Maresme (Burjachs, F.; Cerdà, J.A.; Coll, R.; Defaus, J.M.; Martín, A.; Pratdesaba, P. i Rigo, A.), "Carta Arqueològica de la comarca del Maresme". Servei d'Arqueologia (Barcelona 1987). Inèdita.
- LLEONART, R. «Els constructors de dòlmens entre el Maresme i el Vallès oriental», *Dòlmens. Una tradició funerària a Catalunya: el cas del Maresme* (Mataró 1995), 28-40.
- MARTÍN CÓLLIGA, A. "Excavacions en el Turó d'en Rumpons (Vilassar de Dalt, Maresme). Informe preliminar". Servei d'Arqueologia (Barcelona 1982). Inèdit.
- MENDOZA, C. *La leyenda de las plantas. Mitos, tradiciones, creencias y teorías relativas a los vegetales* (Barcelona, circa 1890).
- PERICOT, Ll. *La civilització megalítica catalana i la cultura pirenaica* (Barcelona 1925).
- PREVOSTI, M. *Cronologia i poblament a l'àrea rural d'Illuro*, 2 vols. (Mataró 1981).
- PRITCHARD, J.B. *La sabiduria del antiguo Oriente* (Barcelona 1966).
- RIBAS, M. *El poblament d'Ilduro*, IEC (Barcelona 1952).
- ROTERMUND, H.O. «Las creencias del Japón antiguo», a H.-Ch. Puech (dir.): *Las religiones antiguas*, vol. III (Madrid, 1984), 329-368.
- SAMSÓ, O. *Catalunya mediterrània* (Barcelona 1968).
- SANMARTÍ, J. *La Laietània ibèrica. Estudi d'Arqueologia i d'Història*. Tesi Doctoral editada en microfítxa. UCB (Barcelona 1986).
- SOLER AMIGÓ, J. *Enciclopèdia de la Fantasia Popular Catalana* (Barcelona 1998).
- UBACH, P. *Memòries etno-arqueològiques. Vilassar de Dalt, 1934-1993. 6.000 anys d'història en el Maresme* (Argentona 1994).